

Han hittade gasen vi andas

Berättelse

Carl Wilhelm Scheele föddes år 1742. Han var ett barn i en stor familj. Han flyttade till Göteborg. Där arbetade han hos en apotekare. En apotekare gör medicin. Scheele tyckte mycket om kemi.

Scheele gjorde många experiment. Han läste böcker och testade själv. Ofta arbetade han på natten. Han skrev ner allt han gjorde.

En dag hittade Scheele en ny gas. Det var syre. Syre är gasen vi andas. Men Scheele berättade om det för sent. Andra forskare berättade först. Då fick de äran.

Scheele fick ett eget apotek i Köping. Där fick han forska i lugn och ro. Scheele dog år 1786. Han var bara 43 år. Idag är Scheele en känd kemist.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
apotekare	en person som gör medicin
medicin	något man tar för att bli frisk
kemi	läran om vad saker är gjorda av
experiment	ett försök, man testar något
gas	ett ämne som luft
syre	gasen som vi andas
forska	att undersöka och lära sig nytt
känd	många vet vem personen är

Läsförståelsefrågor

1. Vad gjorde Scheele hos apotekaren i Göteborg?
 1. Han sålde böcker.
 2. Han arbetade och lärde sig.
 3. Han var lärare.
2. När arbetade Scheele ofta?
 1. På natten.
 2. På morgonen.
 3. På helgen.
3. Vad heter gasen som Scheele hittade?
 1. Vatten.
 2. Rök.
 3. Syre.
4. Var fick Scheele ett eget apotek?
 1. I Göteborg.
 2. I Köping.
 3. I Malmö.
5. Vad gjorde Scheele med allt han gjorde i sina experiment? (Skriv en mening.)
6. Varför fick andra forskare äran för syret? (Skriv en mening.)

Facit

1. 1.
2. 1.
3. 1.
4. 1.
5. Exempel på svar: Han skrev ner allt.
6. Exempel på svar: För att Scheele berättade om det för sent.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Tema: nyfikenhet och vetenskap. En enkel berättelse om en person som lärde sig själv. Bra för att öva preteritum (föddes, flyttade, arbetade, hittade).

Diskussionsfrågor

- Scheele lärde sig själv genom att läsa och testa. Hur lär du dig nya saker?
- Scheele arbetade på natten. När arbetar eller pluggar du helst?
- **Skriv (2 meningar):** Vad vill du lära dig? Varför?

Källor och faktagranskning

- Carl Wilhelm Scheele – Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Wilhelm_Scheele
- Carl Wilhelm Scheele – Nationalencyklopedin (NE): <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/carl-wilhelm-scheele>
- Carl Wilhelm Scheele – Svenskt Biografiskt Lexikon: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=6369>
- Carl Wilhelm Scheele | Biography, Discoveries, & Facts – Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Carl-Wilhelm-Scheele>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Carl Wilhelm Scheele föddes 9 december 1742 i Stralsund (då svenska Pommern, idag Tyskland) och dog 21 maj 1786 i Köping, Sverige, 43 år gammal. Han var apotekare och kemist. Han framställde och beskrev syre (omkring 1771–1772) innan Joseph Priestley, men publicerade sin upptäckt senare (1777), vilket gjorde att andra ofta fick äran. Han upptäckte även klor, identifierade flera grundämnen (bl.a. mangan, barium, molybden, volfram) och en rad syror (bl.a. citronsyra, mjölksyra, oxalsyra, fluorvätesyra). Han stannade kvar som apotekare i Köping från 1775 trots andra erbjudanden. Hans tidiga död tillskrivs ofta gifterna han arbetade med (bl.a. arsenik, kvicksilver, bly), men exakt dödsorsak är osäker. Bilden är ett gravyrporträtt från 1874 – inga säkra samtida porträtt av Scheele finns bevarade, så bilden är en senare tolkning (anges i bildtexten). Scheele uppskattade att syre ("eldluft") utgjorde ungefär en fjärdedel av luften – inte en tredjedel. Wikipedia (en) bekräftar: "estimating it to compose one quarter of air". Syrets andel i luft är ~21 %, vilket är närmast en fjärdedel (~25 %).

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.